

דיכטערישע מאַנומעטן פאַר די מיליאָנען הרוגים

נייע צייטן — נייע פייגל.

די לעצטע 10-15 יאָר האָבן געבראַכט דער וועלט
נייע פייגל. אונדזער דור האָט געזען די גרויזאַמע פליענדיקע באַשעפּע-
נישן. שראַפּנעלן זיינען געפּלויגן אין דער לופטן און אַראַפּלאַזונדיק
זיך. האָבן זיי שוואַרצע וועלדער מיט די וואַרצלען אויסגעריסן, גרינע
פעלדער אין רויטע שרפות פאַרוואַנדלט, פון פולע תבואה-געבענטשטע
שייערס האָבן זיי פאַרגליווערטע שטיקער האַלאַוועשקע געמאַכט, שטעט
און דערפער אין רויך דערשטיקט. גיפטיקע קוילן האָבן אַזוי לאַנג גע-
שוועבט איבער מענטשלעכע קעפּ, ביז זיי האָבן די קעפּ צעשמעטערט.
אַט די שוועבנדיקע גרויל-פייגל האָבן מיט זייערע שטאַלענע שנאַבלען
דעם מאַרד פון מענטשישע שאַרבנס אויסגעזויגן, האָבן אַנגעוואַרפּן פולע
שלאַכט-פעלדער מיט סקעלעטן. 18-יאַריקע יינגלעך און 40-יאַריקע
טאַטעס, גאַנץ-טויטע און טיילמאַל אויך נאָך האַלב-לעבעדיקע האָט מען
מאַסנווייז, ווי געפּגרטע קעץ, אין שנעל-געמאַכטע קברים געוואַרפּן, ביז
דער רוים צווישן הימל און ערד איז אַנגעפּילט געוואָרן מיט געיאַמער
און קלאַג, ווי עס זאָגט די גרויסע דייטשישע דיכטערין עלזע-לאַסקער
שילער :

„אַזוי פיל געוויין איז אין דער וועלט,
ווי גאַט אליין וואַלט געשטאַרבן“...

די דיכטונג, וועלכע איז וואך פאר יעדער גרעסטער און קלענסטער איבערלעבונג, צי האט זי געקאנט אועלכע געשעענישן פארשווייגן? ניין. די דיכטונג גיט אכטונג און ציטערט איבער א מענטשנס ליידן, ווי א מוטער ציטערט און גיט אכטונג אויף אירע קינדער, אויף אירע ליבסטע קינדער, ווייל מען דארף נישט פארגעסן, אז די שענסטע און ציטעריקסטע קינדער פון דער פאעזיע זיינען: ארעמקייט, עלנט, דערשלאגנקייט, צער, פיין; זוכענישן, צווייפלען, געראנגלען, ביטער-נישן, אנטטוישונגען, שווערע פארוואגלטקייטן, טרויעריקע דערפארונגען. דאס הייסט נישט, אז די קונסט פארנעמט זיך אויסשליסלעך מיט צרות און ליידן, און אז דער פונדאמענט, אויף וועלכן זי ווערט אויס-געבויט, איז פעסימיזם. ניין, אזוי צו מיינען וואלט געווען דורכויס פאלש. עס האנדלט זיך אין עפעס אנדערש. עס גייט אין דעם, אז די קונסט, וועלכע ווערט דאך סוף-כל-סוף געשאפן פון מענטשן און פאר מענטשן, טאר קיין אויג נישט אראפלאזן, מוז שטענדיק האבן אין זינען דעם לעבעדיקן מענטש, צו וועמען זי ווענדט זיך, און וועלכער דארף זי ערשט אויפנעמען. אבער קומענדיק אין קאנטאקט מיט מענטשן, מוז מען זיך, ווילנדיק נישט ווילנדיק, אנטרעפן מיט גרויסע צוואמענ-שטויסן, מיט שווערן קאמף און געראנגל.

מיר ווילן נישט זיין איינזייטיק, מיר ווילן זיך אויסדריקן גענויער, כדי קלאר פארשטאנען צו ווערן. מיר מיינען אט וואס:

א דיכטער שרייבט א ווערק. לאמיר, זייטיקע מענטשן, פרואוון זיך פארטראכטן, צוליב וואס טוט ער עס, צוליב וואס זאמלט ער אזוי פיל פרטים, און פארוואס ביים זאמלען ווארפט ער א טייל פון די פרטים אוועק, ווי נוצלאזע באשעפענישן, און די איבעריקע צערטלט ער און גלעט און שפילט זיך מיט זיי? צוליב וואס, שרייבנדיק א בוך, באנוצט זיך דער מחבר מיט אזוי פיל מאלעריי? ער מאלט מענטשן, מאלט חיות, מאלט לאנדשאפטן און דערביי עקספלואטירט ער שוין פון פריער עקספלואטירטע פארבן, אבער מערער נאך באמיט ער זיך אליין צונויפשטעלן נייע פארבן? צוליב וואס פטרט ער גאנצע טעג

אויף שניצן און אויסשניצן פיגורן; אויף שאפן איינפאכע, גראדליניקע, פארשטענדלעכע אדער פארוויקלטע, משונהדיקע און פארנעפלטע לאגעס (סיטואציעס), אויף פארבינדן, וויקלען און אויפבינדן דעם גאנג פון דער דערציילונג (פאבולע)? צוליב וואס פארשווענדעט א מענטש אזוי פיל מארך, אזוי פיל ארבעטזאמקייט, אזוי פיל פאך-קענטעניש און מענטשן-קענטעניש, אזוי פיל געדולד און אזוי פיל פעאיקייט?

צוליב וואס די אלע זאכן?

דערויף קאן זיין נישט איין ענטפער, נאר צוויי. איינס פון די ביידע: אדער דער שרייבער איז פארליבט אין שיינקייט, אלץ איינס אין וואס די שיינקייט זאל זיך נישט אויסדריקן און פון וואנען זי זאל נישט קומען און וואהין זי זאל נישט צילן, אדער דער שרייבער האט א באשטימטע אינטענץ (כוונה) ביים קאמפאנירן דאס ווערק, און דאן איז ער פארליבט אין אן אידיע.

אין דעם ערשטן פאל גייט דעם אויטאר גארנישט אן אחוץ די שפיל פון פארבן, פון וועלכע עס באקומט זיך א גאנץ בילד, און אחוץ דעם הארמאנישן צוזאמענשטעל פון קלאנגען, פון וועלכע עס שאפט זיך א מעלאדיע. ער איז פולשטענדיק באפרידיקט אויב אים געלינגט ארויסצוקריגן דאס געשטאלט פון א מענטש, אלץ איינס וואסער מענטש עס זאל נישט זיין: א גוטער אדער א שלעכטער, א קינד אדער א קינדער-מערדער, אן אלפאנס אדער א הייליקער.

נו, איז אויב די גאנצע אמביציע איז אנגעשטעלט בלויז דערויף צו ווייזן טיפן, צו דעמאנסטרירן מענטשן אזוי ווי זיי זיינען אין זייער גאנצער נאקעטקייט, איז דאך געוויס, אז ער מוז האבן צו טאן מיט ליידן און מיט ליידנשאפטן. ווייל 80 פראצענט פון דעם מענטשנס לעבן באשטייט דאך סוף-כל-סוף פון נארישקייטן, פון קליינלעכע יאגענישן, פון נישטיקע אינטריגעס, פון ווינטיקע און זאמדיקע האפענונגען, פון פוסטע חלומות, פון נארישע איינרעדענישן, פון איבערגעטריבענע עמפינדונגען, פון אומבארעכטיקטע באליידיקונגען.

אין דעם צווייטן פאל ווידער, וואו דער דיכטער באַמיט זיך דורכצופירן אין זיין בוך אַ געוויסע אַפגעקליבענע אידייע, הייסט עס: אין אַט דעם בוך קעמפט דער שרייבער מיט קינסטלערישע מיטלען פאַר דער און דער אידייע. און וואו עס איז פאַראַנען קאַמף, דאַרט איז פאַראַנען אַ קעגנערישער לאַגער, איז פאַראַנען אַ שונא, קעגן וועלכן מען קעמפט. און וואָס אַ קונסטווערק, אַן אידייען־קונסט־ווערק איז שטאַרקער, ווירקונגספולער, אויפברויזנדיקער, טעמפעראַמענטפולער — אַלץ העפטיקער, אַלץ האַרטנעקיקער, אַלץ ריזיקאַלישער, אַלץ היציקער איז דער קאַמף. און אויב אַ קינסטלער קעמפט, באַדינט ער זיך מיט זיין גאַנצער באַגאַבונג, מיט אַלע פלאַסטישע מעגלעכקייטן, כדי צו באַווייזן, ווי שלעכט עס איז דורכדעם, וואָס זיין באַליבטע אידייע איז נישט פאַרווירקלעכט אין לעבן, וויפיל אומעט און קלאַג עס פלאַנטערט זיך פאַר די פיס, און וויפיל מענטשן עס זיינען צוליב דעם אומגליקלעך. און פאַרקערט: ווען זיין אידעאַל זאַל יאָ געפינען אַ רעזאָנאַנס (אַפּקלאַנג), ווי העלער און טרייסטנדיקער וואַלט אומעטום געוואָרן, ווי פרייער און לייכטער וואַלטן אַלע אַפגעאַטעמט, ווי פיל זעליקייט און אויסלייז וואַלט דאָס געבראַכט.

אַלזאָ, אין ביידע פאַלן איז אַבסאַלוט אוממעגלעך אויסצומיידן דעם מאַמענט פון מענטשנס ליידן.

און גערעכט איז דער איטאַליענישער ליטעראַט סעטעמברוני אין טאַמאַס מאַנס „צויבערבאַרג“, ווען ער זאָגט, אַז ליידן איז די באַליבט־סטע טעמע, אין וועלכער בעלעטריסטן כאַפן זיך אָן.

נו, אויב אַזוי, טאָ וואו איז נאָך דאָ אַ סוזשעט, וואָס זאַל זיין אַזוי אויפפאַדערנדיק, אַזוי רייצנדיק פאַר אַ דיכטער, ווי דער מלחמה־סוזשעט? די מלחמה מיט אַלע אירע שרעקן און אומרויאיקייטן, מיט איר בלאַטע, פייער, בלוט און גרויל, מיט אַלע אירע איבערגעשניטענע העלדזער, מיט אַלע אירע טויט־אַנגסטן, מיט אַלע אירע גיהנומס?

האַבן מיר טאַקע אַ דאַנק דער מלחמה (הגם איר קומט אַ קנאַפן דאַנק...) אייניקע ביכער פון באַדייטנדיקן פאַרנעם.

און דאָ וויל איך אויפֿמערקזאָם מאַכן אויף אַ טשיקאָווער זאָך:
די פון פריער געוועזענע שריפטשטעלער, די באַקאַנטע אייראָפּעאישע
דיכטער האָבן נישט געהאַט דעם געהעריקן חוש צום אַפּשאַצן די
גוואַלטיקע איבערקערענישן פון די לעצטע יאָרן, האָבן נישט געזען
אָדער ווייניק געזען דעם טראַגישן, וואָס די מלחמה האָט מיט זיך גע-
בראַכט.

ביי קיינעם פון די פּאָפּולערע שרייבער פון אַלטן דור באַגעגנט
איר נישט אַ בוך, אויף וועלכן איר זאָלט קאָנען אַנווייזן: אַט איז אַ
פּרעכטיקער פּאָעטישער מאָנמענט פאַר די מיליאָנען הרוגים, וועלכע
זיינען געפאַלן אומשולדיק.

עפּעס זיינען זיי געבליבן פאַרן אַנגעזיכט פון דער מלחמה ווי
אַפהענטיק און דערשראָקן און האָבן זיך מורא געהאַט צו איר צו-
צורירן און האָבן דעמדאָזיקן סוזשעט אינגאַנצן אויסגעמיטן.

און טאַמער באַמערקט איר יאָ ביי זיי ערגעץ וואו נישט וואו
באהאַנדלען דעם וועלט־קריג־מאַטיוו, איז עס אַבער יעדנפאַלס נישט
וועזנטלעך, עס טראַגט בשום אופן נישט אין זיך עפּעס מאָנמענטאַלס
און עס לאָזט נישט איבער קיין דויערנדיקן איינדרוק.

און אויב מיר האָבן צו פאַרצייכענען אַ סעריע פּראַכטפולע, גע-
פּרעסטע אין פאַרם און עשירותדיקע אין אינהאַלט, מלחמה־ביכער,
שטאַמען זיי נישט פון די אַלטע באַקאַנטע ליטעראַטור־שעפּער, נאָר
פון פּרישע גייסטער, מיט וועלכע מיר האָבן זיך אין די לעצטע יאָרן
באַקאַנט.

משמעות, אַז אַפילו די דאַנקבאַרסטע טעמע קאָן נישט ווערן פון
יעדן איינעם (אַפילו אַט דער „יעדעראיינער“ איז אַ מענטש פון
גרויסן טאַלאַנט) באַהאַנדלט, נאָר זי מוז וואַרטן אויף יענעם מייסטער,
וועמען זי איז באמת באַענט און אייגן, פאַר וועמען זי איז ווי ספּעציעל
געשאַפן.

און ווייזט אויס, אַז ריינער אמת איז טאַקע דאָ אין דער פּראָזע:

נייע צייטן ברענגען נייע פייגל. אונדזער נייע גרויסע צייט האט ארויסגערוקט נייע גרויסע מענטשן.

צי האט מען פריער עפעס א סך געהערט פונעם שרייבער אַנרי באַרביס? ערשט זיין בוך פון די מלחמה־אַקאַפּעס האט אונדז דער־ציילט וועגן אַ לייַדנדיקן, שעפּעריש־טראַכטנדיקן גוט־מענטשלעכן, פאַר־פרידן קעמפנדיקן פראַנצויז, ערשט זיין „פייער“ האט אַנגעצונדן טויזנט־טער לעזער־הערצער.

און עריך מאַריאַ רעמאַרק, וועלכער האט זיך אַרומגעשלעפט מיט זיין מאַנסקריפט פון איין פאַרלעגער צום צווייטן, וואַלט מסתמא קיינמאַל נישט זוכה געווען צו אַ מיליאָנען־אויפלאַגע פון זיין ווערק, ווען ער וואַלט נישט געווען דער זינגער פון מיליאָנען לעבנס, וועלכע דער וועלט־קריג האט מיט אַזאַ אַפעטיט אויפגעפרעסן.

און דעם ענגלישן דראַמאַטור שַעֶרֶיף — דעם מחבר פון דעם ווערק „אַ סוף צו דער וואַנדערונג“ — ווער האט געקענט? קיינער נישט. אפילו אין ענגלאַנד גופא נישט.

פאַרשטייט זיך, אַז אינגאַנצן פאַראַלגעמיינערן דעם ענין קאַן מען נישט. אַוודאי זיינען פאַראַנען קינסטלער, וועלכע האָבן שוין פריער אויך געהאַט ממשותדיקע פאַרדינסטן פאַר דער ליטעראַטור פון זייער לאַנד, און דאָך האָבן זיי וועזנטלעכס געשאַפן, זייענדיק אינספירירט פון דעם קריג. נאָר דיזאַזיקע גיבן על פי רוב נישט די מלחמה גופא, נאָר אַרום דער מלחמה. און זיי גיבן עס סימבאָליש אַדער אין היסטאָרישער פערספעקטיוו.